

HEL DƏ AŇKE KEFTER KƏ PEPEŇ A HITIŇA SAKSAKI

Toosə la Əsə la tiinə PepeŇa sedəm. Məntu la minti
wə kəyam la bə əski gud kel nuutuŇa. Golə
la giidə Gudul 119.18.

AŇkə Kel AŇkə kel gə minti wəra bə Ňamə-Ňeme kə
kə PepeŇ la giidə Kefter kə PepeŇ la wəra kəm pis-pisi.

Sokdə kel la Dəkə la cəərə kel gə minti tam a əŇkənəy.

Bə kəyam bə jəw:

a) Harə kel la cəərə lete bə kuŇa (Q) bə minti wəra
bə jeerə-jeere cəərə hitiŇa, jəəne nuutu mənə'
təwa'. Wə wəra bə jeerə-jeere kəna adawra.

b) AŇkə kel gə minti yə kaŇ gud kel wəra ada a hi
bə daynaŇa la.

c) Dəmə verse pisi la, paapaŇa kel gə minti bə
waatam kela ablaw. Jiiriy la a keftera. Dəkə la ciiri
a jeŇa, wəətəy la a kaa gaalaŇ gəm.

Toosə la Kolə kel gə minti tam sokdiniy la toose.
Golə lete bə ku la a B haa kəna adawraŇ.

Humə kosonj la Jəə jonre la də kel gə minti PepeŇ a
waatənam dəm.

Lete bə kuŇ a hitiŇa saksaki

Le bə ku mənə' dāwba bəsi yaŇ giidə kel gə minti yə
tupnuy guudi wəra giidə kefter toŇa a mele bə gud aŇke

duŋa a hiŋa. Hartə kel la a hiŋa cəərə laate bə ku A daana B adordə bə minti tam aŋkaŋ kel gə minti yə tupnuy guudi ne wəra.

1. Kel gə minti tam əŋkənəy dayna waate kel cəərə maa mo, dawba cəərə mindi mo?
2. Kel teŋ hatan karman cəərə Pep Abaŋ, Kurmuyuy daana Tiiru Cetcetəŋ mo?
3. Kel gə minti ten jəə joŋre la diiri daana gə minti ten yəəkəy la wəra haa məntəŋ mo?
4. Yə gaanan kəkəy kəman wəra tiinina bəy kir minti ten hawə la mo?
5. Kel kəman yaŋ gə minti Pepeŋ waataŋ wəra ciiri minti tó jən dən mo?
6. Yə jamnan təbay kəman ada mo?
7. Gəəzi bə minti Pepeŋ vadənan dən ta'a kəna haa muntu mo?
8. Kel kə Pepeŋ məntə kumsə teŋ kəya yaŋ kir kəyan bə əski gud kel gə minti ten a əŋkənəy mo?

A hitiŋa saksaki laa ku kusrum la minti:

A. Verse bə minti waatənan kel ablaw haa muntu mo?

B. A kəkəy bə toose nina, Pepeŋ vadnan karman:

- Kir minti ten ayə giidən la mo?
- Kir minti ten doo la daana humə kosəŋ la cuuru mo?
- Kir minti ten jew suuse la daana tukdu la guudu mo?

Kefter kə Nehemiŋ

Mele bə gud kel

Kefter kə Nehemi raawe də sərdə kel gə giidə kefter kə Esdrasiŋ, gud maa mo kefter toŋ bəsi kedə' a jəŋ wəra bə tapə-tepe mənə'i. Yə jiirunu haa dər laate mundu mo, paapa də dər kaŋ wəra kəkər ta' ba, wə ji agal də laate 500 ajew də we kə Yeesu Kristuŋa. Kəmtəŋ də kel gə giiduŋ haa hərsi bə gulmun bə biki cəərə Zerusalema wəraŋ. Áŋ fele giidə kefter kə Esdrasiŋa minti yə haraŋ bə hərsi Kuli kə Pepeŋa. Səma gulmun bə vil kəm bə raytə-rayte wəra anə weswesi gud bay mele bə diki kə kaŋa. Nehemi haa hulum bə joŋre boblo bə giidə tiilim kə kumna bə seŋka də Persəŋ. Wə hulum bə minti bə ji joŋre ablaw, beti, bə duru bə teŋə-teŋeŋa bə minti toose saksaki cəərə joŋre nuutuŋa (kefter waate sam toose nuutuŋ kampa 11 bə minti kel kəman jəŋ). Wə dər də joŋre bə hare bə hərsi gulmun haa tó. Áŋ neke bə barse dər kefter toŋ waadə: 1° Kumna Artazerzesi aye kəkəy a Nehemi bə hare Zerusalem (1.1-2.8). 2° Yə hare bə hərsi gulmun bə Zerusalem (2.9-7.73). 3° Kaŋ haraŋ bə guni wəra də cəwa kə Esdrasiŋ (8.1-10.39). 4° Kel gə giidə seŋka də Palestin adordə hare kə kaanə Israyel da ku kafkam daŋ (11.1-13.31) Sam bə Nehemiŋ haa minti «Barkaŋ coŋe gud kaa».

Hi bə ajew

Nehemi 1. 1-11

Q 3

KEL GƏ BAYMƏLAŇ DAANA TOOSEŇ

Də cəwa nán də dogoyna də minti kaŇ barse kel də kumsi bay gəəliŇ, áŇ yaŇ nuutu bə toose cəərə kel té gə minti bə ji giidə seŇkaŇa də ke bə awalna, də tokdē PepeŇ daana bə hage tiinu cəərə kumsə áŇa? Nehemi a haa hulum bə joŇre a governemaŇ daana bə doo-de bə minti ge áŇ bə diki cəərə jaa nuutuŇa də PepeŇa, də kaa kə tiinə seŇkaŇ, də kaa kə giidə seŇka nuutuŇa gəm.

Kel gə walka-walkaŇ. Nehemi a jəŇ hulum bə aye hame daana kar gə se a Artazerzesi, kumna bə PersəŇ Artazerse bə ajew, yə məntu «Kasi kempelen» gəm. Wə hamaŇ kumna dər laate 465 hãã 425 ajew də Yeesu Kristu. Bə minti wə sar kumna toŇa SusaŇ, wə əskəŇ kel kə əyu laawe gə hūyu ablaw minti: « *Kaa gə minti haraŇ warda ku kafkam daŇ yaŇ ada laki giidə seŇka də ZudaŇa. Yə dər gəəli boblo daana dər kel kə kes-kese. Gulmun bə minti wəra bə bəka-biki cəərə vil də ZerusaleməŇ co'otoŇ wəra, yə fəkaŇ cəwa wəra a ku kəsarkaw dəŇ.* » (v.3) Bay humi bə kosoŇ cəərə PepeŇa haŇ duuriŇ də neŇ, vurmiŇ, kafkam, caaca bərwaŇ, kesəŇ, daana kar gaalaŇ-gaalaŇ, gud kədaw diŇ yaŇ. Bə minti kəkabiŇ də arseŇ jəə la daana kel harə la bə dāmpəŇ, kaŇ kolə kirki la a baymele neeteŇ, yə mantə vəəgi bə giidu la daana yə toosə la (golə la giidə JoŇre kə kəkamna gə bəsi 7.14).

TooseŇ: Nehemi jəŇ hiti ablaw bə toose daana bə jaate də ku. Kəya wə dəŇ tiinə PepeŇ bə jaa təmtəŇa, wə əsəŇ bə ke sam kaa kə giidə tiilim nuutuŇa də kaa kə seŇka nuutuŇ

kedê'. Wə mantəŋ vəəgi bə giidu ciiri, wə harəŋ bə tope bəlam də kel gə minti Pepeŋ a wəətənəy minti tó hare kaanə Israyel yaŋ giidə seŋka neeteŋa jəəne minti yə kolon kirki ne a baymele neeteŋa. Səbaki kə hulum bə doo-den haa a tooseŋa. Hulum bəlaŋ ne minti tó dəle karman kəman bə səbak-səbakiŋ, wə məlu guudu la kəm haa də tooseŋ.

Karman bə minti kir jiŋ « *Aŋ a hōye diki dəŋ gud karman kəmana ba, səma də ko muntu muntu mo, aŋ waatə Pepeŋ la dər tooseŋa cəərə karman bə minti aŋ də caaduŋ, aŋ jəw suuse la də talma pəsəŋ gəm.* » (Filipiŋ 4.6)

Hi bə ʁasiŋ

Nehemi 2. 1-10

Q 2, 3

PISI DƏ JE BƏ KUŊ DAANA DƏ TOOSEŊ

Áŋ toose a Pepeŋ, səma bə minti wə harəŋ kel ne a áŋ, áŋ isi dəketi bə jəbre gud kel teŋa ba. Nehemi haa hulum bə minti jəbreŋ gud kel gə giidə seŋka nuutuŋ səm moŋ, wə fəlaŋ kəkəy felenleŋa, kəya wə əsəŋ cəərə kel teŋa fadi.

Tooseŋ daana joŋreŋ. Dər kitir bə Kislevŋa (kitir ton ɣere də kitir 11-12), Nehemi laŋ ku kumsu gə giidə seŋka nuutu gə minti bəŋ Zerusalem daŋ cəərə kel kə kaanə Ziwiŋi gə minti yaakaŋ mənə'-mənə' giidə daŋ. Kəya wə əsəŋ bə toose ciiri (1.1). Əsəŋ sawwa adordə kitir bə Nisan (kitir 3-4; 2.1), Kumnaŋ əskəŋ gud laawe kə Nehemiŋ daana wə gəənu Zerusalem. Wə əynu saama də guvernel. Nehemi fəlaŋ səbaki də minti kumnaŋ əynu du bə də a

hare bə hərsi gulmun ne wəra a həm-həm kedə. Áň asə la wəra ta' kənan minti aye kar a áň haa Pepeň.

Kasi pəsəň kə Pepeň. Nehemi əsəň bə tope gud kel gə aye laawe gə giidə seňka nuutuňa wəra a burduň a kudıňa anə kedət-kedəti. Mar kumnaň suru je'i gəm. Pepeň dampaň kumnaň wəra bə jebre ku Nehemi, bə law ku gəm minti wə bele maa toň mo? Kəya kel teň doň dər kumna bə aye kəkəy a Nehemi minti wə dəe la Zerusalem. Pepeň bəňəň kəkəy wəra a Nehemi haa də kel gə ku kumna bə bay ase Pepeň da. Nehemi gaň cəərə kel minti: « *Kumnaň aynan kefter toň wəra kaasəna gud bə minti kasi Pep katən jəň gə gaa-ge cəərənə.* » (v.8). Səma bə minti wə falə pisi kə burduň laň, Nehemi a kir ji hulum bə minti ku kəmnuňa disi gəəzi-gəəzi saksaki. Də teň kedə, Sanballat daana Tobija əsəň wəra nəň minti karmə gə İsrayel a fele pisi toň ba.

Teňe bə dər: « *Jəəne minti Pepeň gud áňəň, mindi neke bə gerge tiinə áňə pə mo?* » (Rom 8.31).

Hi bə soopeň

Nehemi 2.11-20

Q 3, 7

GOLE BƏ DƏR KEL

Jəəne minti áň maň bə ji karman kəman a kusrə áň mo, a gə ger áň mo, a Tapi naň mo, a kaa kə seňka nán moň, áň mele gud áň bə jəwa haa naanaanə mo? Nehemi kaň gədəəgi də kel kəna bəy-bəy minti áň dəlan ji karman neň, cəərə áň a gay ba.

Diki pisiŋ. Jæne minti áŋ hare bæ hærŋsi karmanáŋ áŋ kir he diki wæra cuuru dæ cæwa ta'i. Nehemi hætəŋ sooŋe Zerusalema: « *Adordə teŋa kəyaŋ, ten faŋ duugŋ, ...diki bæ minti Pep nin a aynan dən giidəna cəərə karman bæ minti ten jəw la Zerusalemaŋ, ten gəənu guudu wæra kəm a hulum ba.* » (v.11-12). Nehemi asaŋ maa mo? Gulmun bæ Zerusalem wæra bæ co'tə-co'te keleh-kelehi, pəmpərəŋ bæ ku kuliŋ kuŋ wæra efet-efeti, daana a ko kəmana ha'aŋ, daaŋa nuutuŋ fele ko bæ kele ba gəəzi gud bæ minti gulmun raytaŋ wæra weswesi.

Ablaw sarme tulul. Nehemi asaŋ minti joŋrəŋ gəmjərəy kə ablaw. Kəya wə mantəŋ kaa kə ji keereŋ, kaa kə ceme kəətiŋ, dæ kaa kə abay-abay minti yə jəə la cəlamma kir minti gulmun harə la bæ hærŋsi (16,17). Yə bele Zerusalem ablaw səm moŋ, yə əsəŋ bæ sewle fadi minti : « *Áŋ pətə la, áŋ harə la bæ hærŋsi viləŋ wæra!* » (18). Seŋka dæ minti paapa dæ supi-supi kəm baŋ, hare bæ hærŋsi kusrə haa dæ joŋrəŋ.

Sokde bæ kel. Pol waataŋ kaanə Teslonikiŋ minti yə haa giidi la wæra tooto sar kaa kə kosloma minti : « *Hulum bæ minti bele ji joŋre baŋ, wə a hame bæ gəm!* » (2 Tes 3.10) Haa cæwa dæ minti áŋ kir piti apəya. Áŋ kir yaake tope bæ kunmsə áŋ giidə áŋa kay-kay wæra. Kar gə minti áŋ bələy anə bərnə'i, áŋ yəəkəy la wæra gəm. Áŋ tapə la bæ dāmpə dē dæ áŋ, Tapi náŋ daana seŋka náŋ de minti wæra dæ gaytə-gayte ablaw kas kel hayam-hayamiŋ gə baymeləŋ daana gə minti a tiiruŋa.

VERSE BƏ DƏR ALUMAŇ

« Kəya yə waataŇ fadī minti: “ÁŇ pətə la, áŇ harə la
bə hərsi vilan wəra!” Yə teŋeŇ dər kumsi ku joŋre
pisi toŋa bə daw ku wəra haa bədoona ana'i. »

(Neh 2.18)

Hi bə waadeŇ

Nehemi 3.1-32

Q 3, 7

KEDE' A JOŇREŇA!

Cəwa də dāmpə kel də ku áŇ raawaŇ ne wəra. JoŋreŇ kir
ji mán hebkəna ta. JoŋreŇ vedē kel wəra haa tó minti áŇ
nəkaŇ bə tepe kaŇ gud áŇa a joŋreŇa daana áŇ ayaŇ kusrə
áŇ bə jəwa. (2.18). Kaa gə minti gud PepeŇa əsəŇ bə ji
joŋre. Kaanə zuwifin haraŇ bə hərsi gulmun bə
Zerusalema...

ÁŇ jə joŋre la sar kumsə áŇa. Sar kel teŇ kəya dogtoŇ
dəŋaŇ kampa hori dər kel kə waate teŇa. Gidiirə kaŇ ablaw
ayaŇ kursi: Kaa kə keere PepeŇ (v.1, 17, 22, 28), kəram
(12), kaa kə yorte kooson daana kaa kə celeereŇ (31, 32).
Yə kedē' gə dāmpə-dāmpə bə ji karman bə minti diki di
bə malə-mele cuuru na ajew naŇ. Jəne nuutu minti joŋreŇ
jəŇ wəra cəlam kas kaa kə camə-ceme diri ta' ta'inja baŇ,
kəmtəŇ diŇ haa minti gulmun haraŇ wəra hərsi.

Tepe mənə' bə aye səbaki ku joŋreŇa. De bə ku joŋreŇ
wəraŇ haa karman boblo bə minti mindi-mindi mo a bə
gulduŇ. Kaa kə camə-came diri ta'a ta'in raptan sərtə joŋre

baalaŋ-baalaŋ ne nuutu ada dawmay, haa bə keye kaa kaayaŋ bə tewe joŋre neeteŋa. Kosōōye doŋ kumundu ba. Yə ayaŋ kusri kedē' a joŋreŋa. Kaa pəəŋ agal məntə-məntə da mo kedē' fadi, sərdə kaŋ cakdaŋ gədəəgi də seŋka də Zuda wəraŋ (7). Kaa kə keere Pepeŋ də kaa kaayaŋ kedē' jəŋ joŋre gud bele kə Pepeŋa daana gud bə minti yə bəlaŋ Zerusalem. Ciiri dəkti cəərə kel teŋa minti Pepeŋ dampaŋ Zerusalem bə ji waale (Esay 65.18), paapa minti kese topə kaa gə giidəŋ la ba.

Kel gə minti kir jiŋ: Kaanə Keeraŋ waate minti: «Kəmar mənə' harwe ko ba.» Haa minti aŋ təpaŋ ku aŋ ne, aŋ ji karman səma. Yə waate pa minti «ablaw sarme tulul». Pol waataŋ sar kel teŋ gəm minti: «*Aŋ jəə la də kumsəŋ mənə', bele bə ku tarməyaŋ jəə la mənə', diki dəŋ jəə la mənə', daana aŋ goldə la haa tepe bə kuŋ. Aŋ a ji karman də diki minti aŋ daŋdə kumsəŋ la ba, aŋ a ji karman bə he cəərə kusrəŋ apəya bə gəm.* » (Filipiŋ 2.2-3)

Hi bə wiidw

Nehemi 3.33 – 4.8

Q 3, 6

KU KAŋ GARGE

Áŋ jəəne də tay də kole kel kəman moŋ, aŋ də a ase ha'aŋ, sərdə kaa kəman garge də aŋ gud minti yə bele minti yə kolə la ba. Kel kə Nehemi daana hate bə minti aŋ fəlu giidə kefter nuutuŋa neke bə keye aŋ kir minti aŋ a əsti wəra gə haydə-haydə kasi aŋ je'-je'i boobo ba...

Pisiŋ də baymelen. Kaanə Jiwiŋ haraŋ bə hərsi ku kuli bə kele Zerusalema, anaŋa kaa kə acukur neeteŋ bele haa

minti té haa ku joŋreŋ la bay ji. Kaa kə acukur neeten, haa anə Sanbalati, Tobija daana Gesem, əsəŋ bə fəltəy kela siri abləw bə hay kuy wəra bay ji joŋreŋ. Hel də minti yə jəərə siriŋ gidiirə abləw be kə Nərtitiŋ ana: anə dafdeŋ, ke bə awəy aduubə də kaŋa minti kuy a tepe baŋ, daana ceme bə walkaŋ giidə kaŋa. Ana ha'aŋ, kaa gə minti məlaŋ diki di cəərə Pepeŋa neke bə meŋe wəra ba. Yə de də joŋreŋ daana toosen saksaki fadi.

Pepeŋ daaməna jeme kətiŋ haa tó. Kaanə Ziwiŋ mələŋ diki di cuuru minti jeme kətiŋ haa tó daaməna. Yə koləŋ kese ba, səma Nərtitiŋ gəyaŋ wəra bay gəəli cəlam fadi ba. A goldəŋ hel daalaŋ-daalaŋ : « *Yə təpaŋ kuy wəra mənə' bə bi a duuri Zerusaleŋ daana bə bi a hōye koŋ giidə.* » (v.2)

Zuuri bə kel. Kaanə Ziwiŋ jəŋ joŋreŋ ku duuri neetenə də huləw bə acukur də kar kə duuri ɓasi: kar gə minti yə de a le waŋ diiriŋ daana gə minti yə ame kusri diiriŋ. Ye əsəŋ bə toose Pepeŋa daana yə əstəŋ kaa bə gole cəərə kuli neetenə wəra də geŋgeleŋ daaway də dugəŋ minti kaa kə acukur bi a deŋe té daamay mo? Nehemi, kumna neeten, saksaki bə tiŋniy diri kede' minti yə a dere hor ku duuriŋa ba gud bə minit Pep neeten yaŋ bə duuri guudi gəm (v.14).

Karman bə minti kir jiŋ « *Aŋ a ji walka kəəsi ba!* » (v.8).

Hi bə kənkiŋ

Nehemi 4.9-17

Q 3

**Áŋ NEKE BƏ JI KAR KƏMTƏŋ DƏ SƏBAKI KƏ
PEPEŋ**

Nehemi dampaŋ wəra bə le kədəwaŋ cəərə kaa nuutuŋa bə minti yə duuri də kaa kə acukur neetenə də anə tukur, kəŋkəw daana booroŋ. Səma Pepeŋ ge cəərə kel haa tó.

Pepeŋ ɬalke de bə ku kə kaa bə ji karman wəra. Karman bə minti Pepeŋ dəmpu a kərməyuŋ haa kəkəɬiŋ daana waalenə. Kaa kə sərəkəŋ waataŋ ne minti karman bə minti giidə Pepeŋ bəlu a ji baŋ, Yaawe ɬalke ge bə awəy də kel neeete gə minti yə a dəkəŋ bə jəw wəra. Səma karman bə minti ku tərməyu bəluŋ, toŋ ji yaŋ də laateŋ a laateŋa saksaki (Gudul 33.10-12).

Joŋreŋ bə ji haa də kar kə duuriŋ kay-kay. Dayna awte bə titiŋ kolon kel a ko kəmana daana giidə vil kəmana kir minti kaa ablaw kolon bə gəryi də kar kə duuri kəəsi. Yə a jəŋ haa bədoona gəm də cəwa kə anə Nehemi də kaa gə minti yə jəŋ joŋreŋ də kumsiŋ. Yə əsəŋ wəra də geŋgeleŋ be mi bə anə laki, mindi-mindi mo də karman bə duuri nuutuŋ bə dē də joŋre neetenə kas walka də kaa kə acukur neete gə gəəzi-gəəziŋ faɬi. Tam toŋ jəŋ ne nuutu a ko muntu-muntu bə ji joŋre moŋ, tam dəkəŋ nuutu bə humi kar kə duuri kə Pepeŋ kaasəma bə ame kursrum ku duuri bə gəəzi-gəəzi kə hulum bə acukur bə minti tam əsu də dərəm baŋ mo? (Efesiŋ 6.10-18)

A geye ba – Daaway də duugŋ, jəəne karmə tər də weŋ dāwba kafkam, mindi-mindi mo bə əsə-isi a kudūŋa bə ji

jonre də səbaki daana də gengeleŋ hãã bə minti yə hərsəŋ gulmun wəraŋ. Verse 17 waate minti hulum anə mənə' fəlaŋ duru bə pi dəməəmə nuutu wəra ba, koo Nehemi də gə girduŋ, koo kaa gə minti bə də guuduŋ. Də ko muntu-muntu mo, yə wəra gə dəmpə-dəmpe cəərə hōyeŋa daana yə maŋ bə piti bə duuri kir ame kaanə Ziwiŋiŋ. Yə haa paapa damdi hulum bə seereŋ daana Barkaŋ Yeesu Kristu ana' bə mo? Wə bə ame áŋa saksaki bay kele kin. (Gudul 121 4-5).

Hi bə seedaŋ

Nehemi 5. 1-19

Q 3, 6

DUURI BƏ ADƏWALDƏ KAAŊƏ ZIWIFIŋ

Də cəwa də minti kaanə Ziwiŋiŋ bə duuri də kaa kə acukur neeteŋ, kəya sirti kəman adəwaldiya toki fađi əsəŋ bə ŋorme kuya cəərə kumsi.

Nehemi he ku kel gə gulgula gə bəkle kaŋ sar kumsiŋ wəra. Gud dəker kə Nehemiŋa daana gud bə minti daŋgeŋ də kaŋ wəra gə asə-ase minti abay kəəsəŋ, wə nəkaŋ bə dəkre kaa kə seŋka nuutuŋa (v. 6-13). Gəbaŋ awtaŋ ablaw adəwaldə kaŋa gud «hameŋa» daana «kar gə seŋ». Dayna, kaa kə seŋka aniina də caa də kumsə kaa teŋ damdi Nehemi ana' mo? Haa kaa gə minti isi dəketi bə jebre ŋorme bə ku kə kaa gə minti kumsiŋ jəy kel kə gulgulaŋ siri daana yə ləsəy ablaw. Kaa té gə minti gə nakə-neke bə diki cəərə kumsiŋa pisi, gə minti ayə kusri bə ase caa də kaŋ, bə cəməy tulul, bə jəməy kəəti a kudəŋa gəm. Yə haa kaa kə ame seŋka gə minti kel də kumsiŋ dəməy daana yə dəker.

Kumna bə minti kaŋ ase kel pəsaŋ suruŋ. Nehemi koloŋ waŋ gud kel kə gulgulaŋa daana gud kel gə minti kaa kə abay-abay daana kə ceme kəətiŋ bə jəya sar kumsiŋa. Wə koloŋ waŋ təwa' ba, wə jəŋ gəbaŋ daana wə mantəŋ tepe boblo-boblo gəm. We waataŋ kaa kə abay-abay daana kə ceme kəətiŋ minti yə jəə walka də Pepeŋ la. Kəya yə asaŋ baymele neeteŋ daana yə haraŋ bə ji kela a kuđuŋa. (v. 8, 12-13)

Dorye bə kusru wəraŋ. Bə minti kəkəbiŋ jəə la adəwaldə kaŋaŋ, Nehemi ŋoryoŋ kel gə minti kaŋ sə a əyu du wəra daana wə waataŋ kumsuŋ minti yə jəə la bədoona gəm. « *Kar gə minti are əynəy a kaŋ bal, are yəəkəy warna.* » (v. 10) Dorye bə minti əŋ ŋorye kar nəŋ wəraŋ ji haa də dāmpə də kel guudu ada (11). Ajew də minti Nehemi dəraŋ ku a kaŋ bə wəətəya minti yə aytə vəəgi bə giidu laŋ, wə də kusru də gə girduŋ a paapa bə tope kar gə minti anə guvernel a bə humti wəra kasi kaa kə seŋka neeteŋa ba. Wə jəŋ kel teŋ laate hor cuuru ɓasi (v. 14-18).

Tooseŋ. *O Pep naareŋ, kumna kə kaŋ, seŋka də minti kəkamna neeteŋ bə jəəti kel kə gulgulaŋ daana yə wəra gagraŋ sar kaa gə minti yə gə əsə-isi ciiriŋ, əyəy kaa kə tiini gə keye kumsi la kir minti yə jəə la wəra fənaŋ-fənaŋ.*

Hi bə azəkən

Nehemi 6.1-19

Q 3, 7.

KAA KƏ ACUKUR HARE ADORO BA

Kaa kə acukur vaŋ kaa kə duuri neeteŋ wəra ba. Kəya Nehemi faltəŋ gəəli baalaŋ-baalaŋ tiinu kir cakdə wəra pa.

Sanbalati, Tobija, Gesem daana sərdə kaa kə acuckur gaalaŋ koloŋ hel də duuri neeteŋ. Yə fəkaŋ kaa da də ku mini minti Nehemi naalə la diiri.

Kampa wiidiw (v.4-7). Nehemi a jəə la kəna hulum bə minti wə isi wəra cəərə gəəziŋa ŋəŋ baŋ, wə a kəna topoŋ āā də mante wiidiw kə kaa kə acukur nuutu ne. Mante toŋ a kəm ajew haa damdi wə karman boblo ana' ba. Mante bə wiidiwaŋ, toŋ goldoŋ jeme walka giidə Nehemi gadi.

Áŋ ji nanaanə gəm mo jəəne minti kaa kəman dāawba Nərtitiŋ də kusrə gadi fadi əsəŋ ne bə kalte soro'i a áŋ bə ve áŋ dər baymelaŋa? Áŋ jəə joŋre la də kel gə giidə kefter kə 1Piyer 5.8-9 daana áŋ əsə la dər bele kə Pepeŋa a tepe nāŋa də Yeesu Kristuŋ.

Hulum bə minti barke wəra bay cuuru mənəŋ. (Sens de barke pour le lexique? Bonne traduction de « solitude » ?) Hulum bə acukur də kaa ablau guudu adəwaldə kaanə Zudaŋa (10-19): kaa kə tiinə kaa kə Pepeŋ, kaa kə jogte ku mini nuutuŋ daana kaa kəmteŋ gə tiinə kaanə Zudaŋ. Kaa teŋ kedə' yə kəltənəy soro wəra, yə wəra gə gusə-gusi kasi kaa kə acukur neeteŋa. Jəəne nuutu minti kaa kə acukur kə Nehemi buknə cuuru wəra cəŋ, də teŋ kedə' wə hərsəŋ gulmun də Zerusalem wəra dər hiti hor-hir wiidiw cuuru bəsi (v.15). Haa gud bə minti Nehemi də kusru saksaki bə əsə-isi a ko bə səbaki-səbaki, ko toŋ haa Pep bə bay tewəŋ bə minti əynu səbakiŋ də asəŋ.

Isi ŋəŋ pisi bə minti fele werke duŋ (v.16). Jəəne kaa kə acukur kə kaa gə Zuda mo, kaa kə tiinə kuli neete moŋ, yə kedə' gə ŋələ-ŋələŋ: Gəəzi Pepeŋ haa Pep bə səbaki-səbaki bə minti de ku kel kə kaa nuutuŋ beti wəraŋ. Jəəne

nuutu minti tiinu bə əsə-isi kəna karman muntu moŋ, wə səbu anə bididi fadi. (Verbe de base et sens de səbu, aussi bididi pour le lexique.) Tam gəm taŋ, tam dəlaŋ ji karman kəman neŋ, tam məlu guudu haa cəərə maa toŋa mo? Əsə la saksaki cəərə kel gə giidə kefter kə Zosuwe 1.7-9.

Kel kə aye deŋ: « *Yaawe dəərən, ten ji walka kas karman ba anə ceki. Kaa kəsarkan neke bə ji maa sarəna mo?* » (Gudul 118.6).

Hi bə tampəlaŋ

Nehemi 7.1-73

Q 3, 7

WAALE BƏ GUD JOŋRE BƏ MINTI DOŋ KU WƏRA PISIŋ

Bə keye cəərə aŋkeŋa: aŋke bə dayna wəra kimpili kə ablaw. Dərem fəlaŋ ne bə əŋku wəra kedə' ba, aŋkə la daŋgeŋ haa v.1-7 daana 64.72.

Gulmun hərsəŋ wəra daana pəmpəreŋ bə ku kuliŋ təraŋ wəra ada. Kəya yə əstəŋ kaa gə gole cəərə Kuli kə Pepeŋ, kaa gə kaate gudul, kaa gə minti a kaasaw də Leviŋ wəra ku joŋre neeteŋa. Haa kəya waale bə gud joŋre bə minti jəŋ wəra a kudūŋaŋ.

Ame bə kar gə minti kasi áŋaŋ. Nehemi dampaŋ koŋ kir minti vil əsə la bay kel (v.3). Kəya Zerusalem kir hare wəra mán bə dōse də kaŋ kəm pəta. Áŋ jəne bə dāmpə seŋka naareŋ kir minti kaŋ jee la zugi bay kel daana minti yə əsə la adaŋ kəkaabaŋ bay walka, ge kaa ablaw daana kə irkuŋ bə əsti ger áŋa, koŋ si gəm. Áŋ hatə kusrə áŋ la

bə de ku joŋre nán la wəra a kuɖuŋa. Yaŋ haa áŋ bese soloy wəra anə kuɖupi, anaŋa ku joŋre toŋ de wəra ba pa! Karman bə minti áŋ kir haw cəərə áŋa ta'i kəna a joŋre bə hərsi bə gulmun kə Zerusalem, haa minti joŋreŋ kir de guudu wəra a kuɖuŋa, jəŋ ne paapaŋ, paapa pisi ba. Áŋ de duuru a kuɖuŋa haa áŋ məlu guudu kəm ajew, adoro, áŋ ziidu anə dəwa-dəwa'i hãã a ge bə cuuru na wana.

Wə fəlaŋ kel nuutuŋ haa ku Pepeŋ da. Nehemi jəŋ karman anə hăy faɖi ba, bə golde minti kaŋ tukɖu la bə gəm. Wə mantaŋ saksaki ɖiki kə Pepeŋa cəərə joŋre nuutuŋa: « *Pep nin aynan ɖikiŋ giidəna minti ten tapə cəərə kəmtəŋ də kaŋ la, kaa gə minti kəkamna cəərə kaŋa daana kaa gə ablaw bə jiiriy səməy.* » (v.5) Kel haraŋ a kuɖiŋa wəra pəsəŋ kəyaŋ, Nehemi əsəŋ bə gole kaŋa də aŋar də kefter bə minti sam kaŋ bə jeere-jeere ada a kaasaw di ta'ta'iŋ. Kaa gə minti haraŋ warda ku kafkam da ajew, wə əsəŋ cəərə kefter tó bə minti sam kə moomo ɖiŋ bə jeere-jeere adaŋ ɓet-ɓeti faɖi. Kaa gə minti kaasaw di paapa də ɖiiri baŋ, wə əynəy kəkəy bə ji joŋre a ko bə keere Pepeŋ bə. (v.64).

Coŋe bə guuduŋ: *Áŋ ayə səbaki la a kusrə áŋ bə aye kar gə kasi áŋa bə ji joŋre kə Pepeŋ, damdi sərdə kəmnə də kuliŋ, kaa gə ablaw daana guvernel juunu ana'i.* (v.69-72).

Hi bə horiŋ

Nehemi 8.1-18

Q 3, 5

AŋKE BƏ KEFTER DAANA DE BƏ KEL GƏ GIIDUŋ

Kaa ablaw kolon dayna kaa kə aŋke kefter kə Pepeŋ. Anaarja yə paapa bə de kel teŋa ba, karman kolon a də neeten bə gud Pepeŋa bə gəm.

Tepe bə kuŋ a kəkəy bə aŋkeŋa (v.1-8). « Kaŋ təpaŋ wəra gil kedə' ha'aŋ, kuy mənə'i. Yə təpaŋ haa giidə ko... » (v.1) Karman bə tepe kaa kəmtəŋ gə keereŋ, kə Levitiŋ, kaa kə jeereŋ, guvernel, kaa kaŋkar daana kəram haa minti yə jəə la « *gə nakə-neke əski gud kel gə minti yə bə jibriyaŋ.* » (v.2, 3). Haa karman bə minti gaŋ dər wəra minti hulum toŋ bə ji yaŋ a kədəwəy kəmtəŋ gə aŋke kefter bə ku gili kə Pepeŋa. Yə kedə' əsəŋ dəketi bə jəbre kela (v.3, 5). Cəərə kel teŋ də a ge warnə a ke bə awalnaŋ na a Pepeŋ (v.6, 9) daana bə ji waale də kəsaanə aŋ kedə'. (v.12). Yə jəŋ kel wəra a kuđiŋa kir minti mindi-mindi mo əskə guudi la (v.8). Aŋ əsəŋ ne bə golde gud kel gə giidə kefter kə Pepeŋa də kaa kə Tapiŋa, aŋ ji nanaanə mo minti mindi-mindi əskə guudu laŋ?

Səbaki bə waale kə Pepeŋ (v.9-12). Kel dootoŋ ku tarmə hulum neŋ, wə dere ku bə hage fadi. Kan kə dər gə minti bi gud dikiŋa daana gud hare bə cəŋa adawraŋ, yə paapa boobə bay kel di ba. Haa waale bə minti ji hulum gud bə minti wə neke bə isi tiinə Pepeŋa, də kerpe nuutuŋ kedə'. Haa waale bə minti jəew gud bə minti wə əskəŋ gud bele bə minti Pepeŋ bə jəwa suru, daana minti wə bənəŋ ku

tərmuyu bə de kel nuuutuŋa. Kel kə Pepeŋ dootonj áŋ neŋ,
maa bə ji gal giidə áŋa mo?

Ji bə joŋreŋ də kel kə Pepeŋ (v.13-18). Haa kel gə minti
vede wəra anə pasyaki minti áŋ əskəŋ kel kə Pepeŋ. Áŋ
kole máŋ bə ji joŋre, bə ji waale daana bə de damdi kel teŋ
waate áŋ ana'i.

Le ku: *Ge dər minti ten əskəŋ kel gə minti ten əŋkənəy
daana minti ten bə sukdiya a hitiŋa saksakiŋ, haa maa
mo? Kel teŋ jəŋ maa toŋ ku tarməna daana a de dən mo?*

VERSE BƏ DƏR ALUMAŋ

**« Aŋ a laawe ba, waale bə minti aŋ fəlu gud Yaawe
haa səbaki nəətiŋ fadi! »**

(Neh 8.10b)

Hi be hori cuuru mənə'iŋ

Nehemi 9.1-15

Q 2, 3

GUNI KƏ KAA KƏ PEPEŋ

Aŋke bə kel kə Pep gə minti áŋ ji guudiŋ. Kaanə Israyel
jaŋ də kuy damdi ku gili kə Pepeŋ a waatanj minti yə jəə
la bədoona ana' də aŋar də kədwey gə muryukiŋ. Yə məlanj
guudi bə payte dər karmə gə Israyela wəra də kə irkuŋ.
Jaŋ də kuy haa kaa kə Pepeŋ təwa'i (v.1-2). Gud karman

tonja tá kənanj, Israyel vədanj kel wəra pəfaki minti té haa kir kasi Pep bə minti bətanj té warda ku kafkam danj. Kumsə kel tenj məlanj guudi haa də anke bə Kel kə Pepej də cəwa də daaway jəlaglaganj, (sens de ce mot pour le lexique?) kəya yə əsanj bə ke kuya wəra cəərə baymele neetenja daana bə ke awalna a Pepej (v.3). Tiini haa kaa kə keere Pepej: yə əsanj bə mante Pepeja kolon-kolon daana bə sewle kaa kə ablawa minti yə tokdə Pep bə bay tewen la, yə kaw awalnanj la daana yə hagə sam pisi nuutu bə ablau la (5). A ji bə toose nánja giidə tiilim nánja mo, giidə kuli bə Tapija mo, hulum əsə la tiinə ája bə də də ája daana bə waate ája minti áj jəə la anəkay.

Pep nánj. Wə danjanj cəərə pisi bə minti ji cəərə ája wəra kedə' daana gidiirə tokdə muntu-muntu mo wəra kedə' gəm. Jənj kar kedə' haa tó bay cuuru fadi. Wə jəəti gidiirə midí ablau. Wə əski hage nánj, wə ve adawra da bə bi a naale də áj gəm. Aye bə giidu pisinj daana ke bə awalna bə gəəzə-gəəzinj haa gə minti Keftər kə Pepej wəətəy səməy, gud minti yə ji haa də anjar də ku gili kə Pepej gə giidə Keftər nuutunja. Jəəne minti áj jiiniy a kudina banj, kəya áj kir hare bə dəmpe kel tenja. Kel gə dayday kə kaanə Israyel gə minti áj ənkənəy dayna (v.5-15), áj humə kar la kəm ada minti kaanə Israyel əsanj ciiri bə mante vəəgi bə giidu kas Pepeja.

Kel gə minti kir jinj: « *Hulum bə sərkənj yaakə də nuutu bə baymelenj la wəra, hulum bə ji balkenj yaakə diki nuutu bə baymelenj la wəra. Wə harə da sar Yaawe da, wə əsu caadu yanj. Wə harə da sar Pep nánj da, Pep tó bə aye vəəgi bə giidunj ablau.* » (Es. 55.7)

Hi be hori cuuru basin

Nehemi 9.16-25

Q 7

PEPEŊ GOLE CƏƏRƏ ÁŊ

Ke bə ku bə minti jəŋ də cəw kə Nehemiŋ məlaŋ guudu haa də tope bə bəlam də kel gə dayday cəərə baymele kəmtəŋ soope'i kə kəmnina: he bə cəŋ, bay humi bə kosəŋ daana ke bə awalnaŋ a karman bə minti yə dəmpunu də kusri (v.16-18).

Pepəŋ saksaki beti. Pepəŋ paapa sooto ba, wə paapa hulum bə gole cəərə karmə lakol minti hulum ləŋaŋ ne anə weseka, wə co'e kəna caw fadiŋ. Wə aye vəəgi bə giiduŋ, wə nə təfad-təfadi sar kaŋaŋ, wə ji giidu pəsəŋ sar kaŋa kə ablaw, wə kole waŋ cəlam ba, wə ji pisiŋ wəra hasi kə ablaw gəm (v.17). Də ko bə minti kaanə Israyel əsəŋ dəketi dər jaa neetəŋ duuru baŋ, Pepəŋ toŋ koləŋ ba. Beti nuutu vədəŋ wəra a kəkəy bə minti:

1. Wə yəəkənəy warda giidə maska da ba, wə dəŋ tiini saksaki (v.19).
2. Wə əynəy Tiiru nuutuŋ minti yə nakə la bə zuuri kel. Wə əynəy hame «man» daana kan giidə maska minti yə jəə la zugi də gaŋgəraŋ (v.20).
3. Wə jəŋ minti dəməəmə neetəŋ a tewe wəra ba (v.21).
4. Wə əynəy seŋka kəmtəŋ-kəmtəŋ daana kaa gaalaŋ-gaalaŋ wəra giidə kəəsi (v.22).
5. Wə zulunuy kərmiyiŋ (v.23).
6. We əytənəy anə vil gə minti wəra də gulmun cəərə daana seŋka pəsə də ji kaasaw (v.25).

Pepeŋ de dā áŋ damdi kel nuutu gə minti wə wəra bə gunə-guni ciiriŋ waate anaŋ. Pisi bə minti Pepeŋ jəw sar áŋa, áŋ kir tupuy bəlam du a kəmar koŋcoŋ minti wə jə la ada jer. Kel gə minti pepeŋ jəy giidə tiilim daana seŋka náŋa, karmə áŋ gə minti bi adoro daŋ kir iskiy. Áŋ tupuy bəlam di pəsaŋ, haa kəya kəmar koŋcoŋ ase kel gə rawtə-rawte wardaŋ gəm.

Le ku: *Kel gə minti jəətəŋ giidə tiilim nəətiŋa daana seŋka nəətiŋa dā dərəŋ nuutu mo?*

Hi bə hori cuuru soopen

Nehemi 9.26-37

Q 2, 3

TEN JƏŋ BAYMELE GƏƏZI

Wəra bə jeere-jeere giidə Gudul 32.3 minti: « *Anə hāā bə minti ten dəmpa a ase leŋe katən tiinima baŋ, səbaki paapa bə ji guudəna anə lebi pəda, ten jaate mán haa jaate bə nuumi.* »

Kefter bə minti áŋ aŋkaŋ kel duŋ daynaŋ waate sam ke bə kuŋ. Kaanə Levitiŋ waataŋ sam baymele gə minti kəmoomo dā kaanə Israyel a jəŋ bə jəəti a kəkəy bə kole kirki a ku gili kə Pepeŋ. Kel neeteŋ nuutu a kuđiŋa mo minti yə harə la warna anə tooto bədoona? Gələəriŋ bə he bəlam dā kəmniŋa toki! (13.15, 23). Hebkəna ha'aŋ, Pepeŋ doŋ āā dā kel kə Nehemi dā kaa gə Zudaŋ. Bədoona ana, tope bə bəlam dā kel gə rawtə-rawte wardaŋ bə ji paapa wəra karman bə boobo ba. Yə wəətəy a Pep bə minti doŋ Jaa diiriŋ, bə minti vədaŋ kusru hulum dəkeri daana beti a

tope bə bəlam də kel gə dayday té gə minti kaanə Levitiŋ
bə tupuyaŋ hãa dayna.

Yə ayaŋ kusri wəra a Pep tó bə minti ji giidu pisi siriyaŋ,
bə minti kole ba gəm (kəmtəŋ du 10). Anə Nehemi də
kaanə Ziwiŋ martaŋ kuy cəərə bayməle neete bə raawə-
raawəŋ da ba, yə bele minti kel də té jəə la gə jeere-jeere
a kel gə dayday kə kaanə Israyela dāw. Kel teŋ ta' kənaŋ,
əŋ kir iskiy damdi ji bə kamkam bə mante minti Pepeŋ jəə
giidu pəsaŋ la siriy ana' (v.32), damdi wə juunu sar kaa gə
minti jəŋ sar kel teŋa də cəwa kə Moyisiŋ ana'i.

Mindi jəŋ baymele mo, minti hulum bə giidə seŋka də
Afriki golə kusru la bə kafkam ana' cəərə seŋka də minti
Pepeŋ ayna a kəmoomo duŋ mo? Əŋ tapə la də gə Ziwiŋ
bə toose minti : « *Hebkəna ha'aŋ, Pep naareŋ, tam haa
Pep bobloŋ, Pep bə səbakiŋ, tam bə minti kaŋ kedə' kir ji
walka kaasam, tam yaake jaa nəmtiŋ lami də doo-de də
kaŋ daana tam beti saksaki. Gəəli bə minti tuləŋ gila kedə'
cəərə kəkamna naareŋa,... a gulu damdi karman weseki
ana' ba* (v.32). » Amen!

Coŋe bə gud kaŋ. Əŋ harə la bə mele diki də əŋa cəərə
Yaawəŋa. Wə saksaki beti də laate də laateŋ. Wə bele
minti əŋ kolə la bə jəbre kel gə mint wə kəlnəy wəraŋ
daana təbay də minti tó cəməy a əŋ.

Hi bə hori cuuru waadən

Nehemi 10.1-40

Q 3, 8

JAA HARE BƏ DE

Kaŋ kede' mele kasi cəərə keftera. Kaanə Israyl kolon kirki a baymele neeteŋa. Yə gəənu cuuru haa də mele bə kasiŋ cəərə keftera kir minti jaa kə té harə la bə de də Pepeŋ. Mindi mindi mo mələŋ kəəsu a keftera: kəkamnaŋ, kaa kə keereŋ, kaanə Levitiŋ, kaa kə ablaw, kaa gə gole cəərə Kuli kə Pepeŋ, kaa kə kaate gudul də kaa gaalaŋ-gaalaŋ gə minti kolon kirki a baymele neeteŋa gəm.(10.28-29). Kel gə minti teŋ kə kaa gə giidə seŋkaŋ kede' mo, kə kaa gə minti təpaŋ ciiri ne anə məkaŋ mo, bele haa minti mindi-mindi mo ayə kusru la minti kaŋ kede' jəə joŋre la ciiri. Yə paapa kel kə kaa kə waate kel kə dāmpə seŋkaŋ təwa' ba, kə kaa kə ame kaa kə Pepeŋ təwa' bə gəm.

Kel kə kele bə ku gə jaa. Yə ayaŋ kusri bə ji kar kəya:

1. Kaasaw də té ji yaŋ gə tapə-tepe də kaa gaalaŋ ba, té humi koson yaŋ cəərə hi bə fakeŋa daana kədəwəy gaalaŋ-gaalaŋ gəm (v.28-31).

2. Té harə yaŋ bə ji gidiirə joŋre bə giidə Kuli kə Pepeŋa, bə ayte kara cəərə joŋre bə Kuli kə Pepeŋa daana a kaa gə minti ji joŋreŋ giiduŋ (v.32-39).

Ji bə kese də kel kə Pepeŋ. Bə tewe cəərə kela, áŋ aŋke minti: « *Bədoona kəyaŋ, cəərə áŋ ge Kuli kə Pep nánŋ wəra pəda.* » (v.39) « *Áŋ a yaake tapte nánŋ damdi sərdə kaa kəman yaktaŋ neeteŋ ana' ba. Ana daw ha'aŋ, áŋ teŋə dər kumsə áŋ la aduubə də kumsə áŋa. Áŋ jəə la bədoona pisi*

jəə gud maa mo aŋ bə ase ha'aŋ, hi kə Barkaŋ bə zeede da sar aŋ da. » (Heb 10.25). Pepeŋ bele minti jəə kese də tó la, kuli nuutuŋ, bege nuutuŋ, kaa kə joŋre nuutuŋ daana jəə gud kar nuutu la kedé'i. Yaawe Pepeŋ paapa də waale ba anə ceki jəəne minti aŋ gole kuli bə minti səmu mante adaŋ dər aŋ mənəŋ. (Aazeŋ 1.9)

Dikiŋ: *Kaana Israyel a bə humi kosonja cəərə Kuli kə Pepeŋa bədoona ana haa səm mo?*

Hi bə hori cuuru wiidiwiŋ

Nehemi 11.1 - 12.26

Q 3

Aŋke bə dayna kimpili kas sam kaa gə minti wəra gə jeerə-jeere ada cəərə joŋre neeteŋa ta'-ta'iŋ. Tam neke bə ceme aŋke du cəərə hiti soopeŋa damdi wəra bə camə-ceme ana'i: Dose də Zersusalem (11.1-14); dāmpə bə joŋre giidə Kuli kə Pepeŋa (11.15-23); dōse də seŋkaŋ wəra də kaŋ (11.25 – 12.26).

KƏ KULI KƏ PEP NÁŋ...

Bə minti Kuli kə Pepeŋ jəə joŋre nuutu la wəra a kuđuŋa adəwaldə kaanə Israyel daana minti kaa kə ablaw jəə kar gə minti yə sə a jəw sar Pepeŋa la daana sur Kuli nuutuŋa, sirdi kəman kir zeede ko bə isi neeteŋ, yə kir kole də neeteŋ gəm.

Dose də Zerusalem (11.1-14). Yə təwaŋ hərsi bə gulmun bə ɓiki Zerusalem wəra. Yə a təwaŋ hərsi bə Kuli kə Pepeŋ wəra ajew də hərsi bə gulmun. Kir minti Pepeŋ əsə la adəwaldə kaa nuutuŋa gəəzə-gəəzi, kaŋ kir hare bə əsti Zerusalemə. Kel teŋ kəya haa kə kəkamnaŋ (v.3, 9), kə

kaa kə ablaw gəm (v.4-8). Kel kə ji koŋ bay sodiŋ, pisi bə weldə-weldəŋ, ji bə kel pəsəŋ, kar teŋ kedə' kir ji bə vedə wəra minti Pepeŋ yaŋ giidə vi nuutuŋa. Vil nán dayna naanaanə gəm mo?

Dampe bə joŋreŋ giidə kuli kə Pepeŋa (11.15-23). Joŋre yaŋ ablaw giidə Kuli kə Pepeŋa: Dampe bə kar gə minti wəra gal taakawaŋ (v.16), joŋre bə kaate gudul (v.17, 22-23), ame bə ku kuliŋ, də kel gaalaŋ-gaalaŋ ada gəm. Mindi-mindi mo kir aye kusru daana ji joŋre a kuđuŋa kir minti joŋre də laa a kuđuŋa a hiŋa saksaki, dər ko bə minti yə ke awalna a Pepeŋ gəm. Joŋre yaŋ kir minti ten jəw la a Barkaŋ giidə ko bə Tapiŋ a ko bə minti ten bə əsə-isi adaŋ mo?

Dose bə seŋka wəra də kaŋ (11.25 – 12.26). Kir minti Pepeŋ jəə la adəwaldə kaa nuutuŋa, teŋ paapa kel kə tuŋkudi də seŋkaŋ təwa' ba, yə kel kə seŋkaŋ kəwəy kedə. Agal də seŋka kəman pəlaŋ yaake wəra ba daana yə golə də dər mənə bə gəm. (Qu'est ce que l'expression «yə golə də dər mənə» veut dire?)

Le ku: *Ko bə minti ten isi adaŋ ten bele minti kar məntəŋ jəə la ada bə gan bə ŋəmuŋ mo? Ten bele isi haa gud karmana mo, gud gə gerdəna mo, gud joŋre nin mo? Ten diki nuutu cəərə Pepeŋa gəm mo?*

Hi bə hori cuuru kənkin

Nehemi 12.27-47

Q 3

BƏ AYE TOKDEŇ A PEPEŇ GUD BETI NUUTUŇA

Mindi-mindi mo a kod' nuutuŇa. Kədwəy gə tewe bə gulmun jəŋ wəra karman boblo ablaw, Yə gaŋ dər wəra minti kaanə Israyel pəŋ bulum wəra cəərə kaa kə acukur neeteŇa, gə minti a bə dəfdəyaŋ. Kədwəy jəŋ wəra də waale hasi fadī. Bədoona ta, bə doy kuy wəra pəsəŋ, yə kir dāmpə wəra bə kəyaŋ ana: mante kaanə Levitiŋ kedē', tepe cəərə kaa kə kaate guudul kedē', mante kaa kə ablaw minti yə jəə kusri la wəra cətceti gud bə minti yə ve giidə Kuli kə PepeŇa daana yə də a isi tiinu. Áŋ gəm taŋ, « *...áŋ zee la sar PepeŇa də ku tarmə áŋ də gəəzə-gəəziŋ, bay girmi ku ada anə weseki gəm, də talma də minti wəra də kolə-kole cətceti sar kel kə bayməlaŋ gə minti aye diki bə baymeleŋ daana kusrə áŋ jəə la wəra bə baadə-baade də kan pəsəŋ gəm.* » (Heb 10.22)

Paapa gəbaygaŋ pəda mán kəna kaa kəsarkaŋ. Tobiya a wəətəŋəy minti: « *Yə harə la neete bə hərsi bə mo! Gulmun neete bə hərsə-hərsi də pərki toŋ ha'áŋ, gəbayga bə li cuuru anəkay, wə vaw warna fadīŋ ba!* » (3.35) Bə də cəərə gulmuna, paapa gəbayga ba. Nehemi dāmpaŋ kaŋ wəra kir minti yə jaarə la wəra cəərə gulmuna hāā warna cəərə Kuli kə PepeŇ na, bə ge gudula a kəkəy bə də na. De bə gud PepeŇ kole kar wəra hal, wəra pəsəŋ. Áŋ jəə kar la kedē damdi PepeŇ bele ana' daana áŋ əsə la cəərə kel nuutuŇa. PepeŇ dāaməna ase minti kar gə minti áŋ jəy ge ciiri ane moŋ haa tó.

Ji bə suuse a Pepeŋ. Bə minti kaŋ vaŋ wəra bə deŋ, cuuru deŋ a awe a ko bə ke awalŋa na a Pepeŋ. A ko toŋa ta, Israyel jəŋ kədwey gə ji suuse a Pepeŋ gud hərsi bə gulmunaŋ (40-43). Kaŋ kede wəra ada: Kaŋkar, kəram daana kəmar koocoŋ. Yə naktəŋ kuyaŋ kasi waale, yə jəŋ keere a Pepeŋ gəŋ gud bə minti wə jəŋ siriya haa kel kə əyəy waale boblo ablaw, Yə ənyu kar gə kəəsini ablaw ateŋa gəŋ.

Le ku: *Áŋ topoŋ ku kar náŋ ne wəra a kudīŋa, áŋ waate minti mindi jiiniy a áŋ mo? Áŋ nuutu bə ji waale daana bə aye tokdeŋa a Pepeŋ gud bulum də minti áŋ pəətəŋ daana kar gə minti áŋ jiitiy minti wə jəŋ kel teŋ a áŋ haa tó mo?*

Hi bə hori cuuru seedəŋ

Nehemi 13.1-14

Q 3

AŋKE BƏ KEL KƏ PEPEŊ VADTE KAR WƏRA ABLAW

Giidə kefter kə Nehemiŋa kede', aŋke bə kel kə Pepeŋ wəra a faataŋa dogtoŋ kampa sooŋe (8.1-8; 9.1-4; 13.1-3). Aŋke toŋ ke gud kel wəra a kaanə Israyel minti ku gili kə Pepeŋ lintiniy wəra.

Giidə Zosuwe 1.7-8, Pepeŋ minti karman muntu muntu mo bə minti Zosuwe jəw de ku yaŋ wəra pisi haa gud isi nuutu beŋa a kel kə toŋa. Gud maa mo kel a waataŋ wəra minti kel kə Pepeŋ aye dədərgəŋ (Gudul 119.93). Aŋke bə kel kə Pepeŋ, haa minti áŋ bele əski gud kel nuutuŋ, áŋ golde əski gud karman bə minti wə bele minti áŋ jəw laŋ də nayto bə minti wə bele minti áŋ a jəw baŋ.

A ji kel a dərä' ba. - ou est-ce que c'est mieux de dire A ceme dər kaa ba? Joŋre bə minti Pepeŋ əynu a áŋ adəwəldə kaŋaŋ, haa aye bə minti áŋ ji joŋre duuru a nuunu də kəkəy bə minti wə a kəənu wəra. Paapa pisi ba minti jaa náŋ də kaŋ balke kel kə Pepeŋ. Damdi Elyasibi jəŋ ana' (v.4-5), kaa kə tiinə kaŋ dayna aniinə mo ji daŋgeŋ haa gud kaa gə minti yə bələy ablaw, jəə ne nuutu minti yə balke kel kə Pepeŋ wəraŋ a kəkəy bə jəəti bədoona ana. A kel té gə dər hi toŋa ta kənaŋ, le ku baalaŋ-baalaŋ sə a ji ada pa: Áŋ bə keye cəərə hulum mo, dəawmay bə keye minti karman kəyaŋ a doote toŋ ba mo? Maa toŋ bə ke áŋ bə balke kel gə minti giidə Pepeŋ bələy wəra a ko kəmana mo?

A de ää də ji bə kel gə de dər kaŋ təwa' ba. Nehemi gargaŋ tiinə Eliyasibi, hulum bə keere Pepeŋ, gud bə minti wə jəŋ kel a kudūŋa ba (v.4, 8-9). Kel kə Nehemiŋ hate áŋ ablaw cəərə də kə kaa gə joŋre kə Pepeŋa gaalaŋ, cəərə joŋre kə Pepeŋa gəm.

Le ku: Diki nəətiŋ cəərə kaa gə giidə Tapiŋa gə minti isi wəra kəkamna cəərə kaŋa, haa muntu mo? Áŋ ji maa toŋ mo jəəne minti joŋre kə Pepeŋ jəŋ akasi baŋ? (v.10-13)

VERSE BƏ DƏR ALUMAŋ

« Bədoona kəyaŋ, cəərə áŋ ge kuli kə Pep náŋ wəra pəda.»

(Neh 10.40b)

Hi bə hori cuuru azəkən

Nehemi 13.15-31

Q 3

JƏƏ LA WƏRA ANƏ KEDE'-KEDE' MINTI KEL KƏ BAYMƏLAŇ A JI BA (Peut-on trouver mieux et plus court?)

Kel gə gəəli gə minti ʔŋ nafte diiriŋ, gidiiri ablaw: kel kə minti kaŋ zugi pəsəŋ sar kumsiŋ, fele bə begeŋ, kel kə dāmpə seŋkaŋ daana kel kə to'osiŋ. Aŋ jəŋ ne diriŋ, yə ke ku ʔŋ minti ʔŋ balkə kel kə Pepeŋ la wəra. Ana ʔŋ ase ta'i kənaŋ kar bəsi gə minti gaŋ Pepeŋ bə kole waŋ:

1. Bay humi bə kosəŋ cəərə hi bə faakeŋa: kaanə Ziwiŋi deŋ a peete kar a ko bə peete kara, yə deŋ giidə aka neeten bə humti kaasaw gə ʔntə-ʔnti gudlu-gudlu'i. Yə vəənəy cəərə anə agerhēŋa, yə haraŋ da diiri akera da haa dər hi bə faakeŋ da. Kə irku gə minti girdiŋ jəətəŋ bədoona gəm. Anaŋa Pepeŋ a waataŋ wəra minti: « *Tam hiti kənki bə ji joŋre nəmtiŋa, səma a hi bə seedaŋaŋ, tam jəə la mən boobo kəla', kel də ji bə karman a ji sarəma pəda.* » (Ve kə kaanə Israyed warda 23.12a). Kel teŋ kəya kaanə Zuwiŋi a paapa bə jəya də cəw də minti yə ku kafkam daŋ ba. Pepeŋ a waataŋ minti tó gə piŋiŋ yaŋ cəərə kaa gə minti humi kosəŋ cəərə kel teŋa, gə minti gole hi bə faakeŋ hi dəra' kə Yaawe, gə minti humi kosəŋ cuuru (Es. 58.13-14).

2. Jaa də minti yə topna də kə irkuŋ a feke bə kuliŋa də də kaanə Ziwiŋi wəra a ko bə minti ciiri gaŋ ku neeten bə minti yə a jerteŋ kel kə Pepeŋ duuruŋ wəra. Kaanə Ziwiŋi koləŋ bə yaake bə də sar kel teŋa gə minti Pepeŋ a wəətəŋəy minti yə jə laŋ, haa a ko bə minti yə a kafkamaŋ,

ko tó bæ minti yə saŋ lasiŋ ablaw duruŋ. Sar kel teŋ yaŋ bæ
ji də dəŋ ko náŋ bæ hebkəna gəm mo? Pepeŋ wəra bæ gunə-
guni cəərə kel nuutuŋa. Wə ɓalkaŋ wəra guudi anə mənə'
ba, ku gili nuutuŋ anə mənə' kole pəəreŋki ba gəm.

Le ku: *Áŋ bæ humi kosoŋa cəərə hi kə Barkaŋa mo? Jaa
də minti áŋ jəərə a tiiruŋa, áŋ nuutu bæ humi kosoŋa cəərə
mo?* Note: Je ne suis pas certaine que ceci traduit bien
l'idée émise, bien qu'elle ne soit pas très claire au départ.
Je crois qu'il essaie de demander “ est-ce que vos actions
concordent avec votre relation avec Dieu” ou quelque
chose du genre.) (*Áŋ harə la bæ aŋke Es. 58.13-14*).

Kuli bə minti kaŋ fəkuŋ

(Hate kir aluma mənə'iŋ)

Mele bə gud kel

Jəəne nuutu minti kar bə kole adəwaldə kaŋa (damdi ase bə dāmpə kar, ase bə gud kar...) kuli bə minti kaŋ fəkuŋ yaŋ kəm nuutu saksaki karman pisi bə minti kir ji anə hoŋ na ajewna. A gəəziŋa, haa paapa giidə tiilim kə kəmnuŋa bə mo minti bebe konceŋ isi bə əski gud kela minti hulum kisirki naale dogloy haa bədoonaŋ? Dayna ha'aŋ, mindi-mindi mo də kar gə daw giiduŋ anə dərə'-dəra'i. Kəya mindi-mindi mo waate minti gəəziŋ haa də aŋar də kel teŋ : Jəəne minti hulum neke bə dāmpə kel nuutuŋa wəra pəsəŋ a kaŋ cəərə diki nuutuŋa cəərə kela (anə kel kə piwpiw, dəglə də minti kaa kaŋkar əsti də kumsi kaŋkar daana dəglə daalaŋ-daalaŋ...), kel paapa ada ba!

Kel teŋ də də áŋ ane mo? Kəmar koŋcoŋ də kaalay fele kel kir gay diri a kəkəya ba. Bədoona ana, áŋ kir ji wəra anə kedə'-kedə' bə keye kəmar koncoŋ minti yə a də gula ba. Dər áŋ fəlaŋ wəra anə kaŋkaŋ dər alumaŋa caw kənaŋ bə waate kel cəərə kuliŋa də kel gə minti áŋ fələy giidə kefter kə Pepeŋaŋ. Haa fele bə dər pisi-pisi ablaw bə sokdə kel gə minti Pepeŋ dəmpənəy cəərə kuliŋa giidə Kefter nuutuŋa. Kuliŋ haa kəm dər áŋa ko bə minti áŋ fele hateŋ ada ablaw cəərə zugi də áŋa mo? Dawba wə ji haa ko minti hulum kele ada caw sə kampa nuutu baŋŋ bə anəkay fađi mo?

Tiiru Cetcetəŋ kayə áŋ la bə ase wəra kaŋkaŋ minti Barkaŋ werkeŋ wəra də dədərgə du gadi faði kir minti kaa kə kuliŋ falə seere la, daana kel teŋ kayə áŋ la bə kole bə ji kel pəsaŋa giidə kuli náŋa ta'-ta' kedə'i.

Hi bə ajew

II Samyel 6.1-11

Q 3, 8

JƏƏ LA MAŋ SAR PEPEŋA GER DƏMA

Kole bə kel dərə'i. Hare bə Cokrom kə Pepeŋ da Zerusalem da haa karman pisi bə minti kir ji, səma paapa bay gəli ba minti ku kel teŋ doŋ wəraŋ. Áŋ aŋkaŋ ta' kənaŋ minti Uzza fəlaŋ meŋ (v.7). Haa gud gole bə kel dərəm mənə', dāwba gud bay aseŋa (Jeere bə kaanə Israyel 4.15). Kel gə minti jəŋ ta' kənaŋ ge dər minti cetceti kə Pepeŋ haa paapa karman bə minti áŋ vədū gal taakəwa təwa' ba. Wə haa karman bə minti gal giidə hulum da dər diki du da nem-nem. Cokrom jəŋ kitir soope ger Obedi-Edom tə gəm, Pepeŋ juunu kel baŋ səm mo? Pepeŋ gaŋ pisi nuutu ciiri kedə' dāw! (v.10-11) Maa toŋ jəŋ kəna ada dərə'i mo?

Ji bə joŋre a Barkaŋ. Obedi-Edom haa hulum bə ayə-aye kusru bə ji joŋre kə Yaawəŋ. Wə a jəŋ adəwaldə kaa kə kaate gudul giidə Kuli kə Pepeŋa, bə gole cəərə Kuli daana Cokoroma gəm. (Joŋre kə kekamnaŋ bə ajew 15.16-18, 24). Goloŋ diri pisi haa paapa minti té jəə joŋre la a Pepeŋ giidə Kuli nuutuŋa, bə tukdū daana bə haw cuuru apəyaŋ təwa' ba. Yə raawaŋ bə jəətəy giidə kuli

neeteŋa gəm. Kəya yə doŋ ku kel gə minti Davidi a wəətənəy minti: « *Jəə waale nəmtiŋ la gud Yaawe, wə ayam karman bə giidim bəluŋ yaŋ.* » (Gudul 37.4) Kuli nán dayna nanaanə gəm mo? Áŋ yaŋ nuutu bə yakte ko bə isi pis-pisiŋa a Pepeŋ giidə kuli náŋa damdi Obedi-Edom ana' mo?

Jəə gud jaa nəmti də Pepeŋ la saksaki. Jaa də minti áŋ jəərə də Pepeŋ haa paapa karman bə minti cəwa du də camə-ceme ta' minti dər cəwa taŋa, áŋ haw sam kar gə minti áŋ də caa diŋ tilil-lil-lil ba. A haa jaa də minti a saksaki fadi. A ko kəmana áŋ hate bə jebre kel nuutuŋa, də cəwa kəmana áŋ wətu kel gə minti bə dème áŋa dər toosenə. Kəya, áŋ zeede dəwa'-dəwa' bə dē dər jaa də minti áŋ jəərə saksaki də Barkaŋ nán.

(Keye bə iski pisi: Cokrom haa karman bə minti gaŋ dər wəra kəkər minti Pepeŋ wəra adəwaldə kaa nuutuŋa bə isi ciiri, bə dē diiri gəm.)

VERSE BƏ DƏR ALUMAŋ

« Kəya Davidi haraŋ kel a Gadi minti: Ten haa dər gəəli boblo! Ten awaŋ ne kasi Yaawen, haa marya, gud maa mo, ase bə caadə kaa nuutuŋ boblo. Səma ten a awe kasi kaa kəsarkaŋa ba! »

(Joŋre kə kekamnaŋ bə ajew 21.13).

Hi bə ɓasiŋ

Mele bə gud koŋ 13.1-13

Q 3, 7

YAAKƏ GƏBAŋ LA

Kodosi də baymele koore hãã warna a karman bə minti Pepeŋ məlnu guuduŋ na, karman toŋ haa kuliŋ. Kel teŋ gəɗaŋ kaa gə minti jəwaŋ kaŋ ba gəm. Haa anə Kayen daana Abel (Mele bə gud koŋ 4.1-9), anə Isaki, Rebeka, Zakobi daana Ezaw (Mele bə gud koŋ 27-28), anə karmə Zakobiŋ (Mele 37. 1-11), kaa galaan-galaan ada gəm.

Ge bə koson dəŋaŋ seereŋ. Abram ɗampaŋ wəra minti gəbaŋ a ji adəwaldə té də kormə seenə toŋ ba (v.8-9). Áŋ əsu haa kənaŋ bə ji haa sar kel kə hulum bə zuuri kel gem minti : « *Hulum malaŋ gud gəbaŋ neŋ, haa damdi yə haŋ dər kan gə cabə-cebe wəra ana'i. Ajew də minti gəbaŋ de cəwaŋ, zee la wəra.* » (Ku Kumti 17.14). Jəne minti giidə kuliŋa kel kəman yaŋ bə minti ke kaŋ bə kolte gəbaŋa daana kəmnə də kel teŋ neke bə naale bay ɓalke adəwaldə kumsi wəra baŋ, marya haa a wəətəy də cəwa məntə məntə anə hãy ba.

Barsen wəraŋ. V. 6 waate wəra anə kaŋkaŋ minti anə Abraham də Loti a jəŋ ɓasi kedə' də bege kəəsi ablaw səm moŋ, koŋ kirpiniy bə isi a ko bə mənə də kumsi. Kel teŋ kole siri karman bə baymele. Kel kə Pepeŋ waataŋ akasi minti hulum koŋkor yaake anə buru wəra daana nuru bə ɗə a tepe də muruŋ (Mele bə gud koŋ 2.24).

Begen haa kəsar də gəbaŋ ablaw. Kel kə aye laawen a áŋ haa minti gəbaŋ yaŋ bə jəəti dayna ablaw giidə kuli kə kaŋ. Haa gud bə minti áŋ bele kar ablaw dəŋaŋ kaa kəsarkaŋ bə mo? Cəərə áŋ jəə la jer a 1 Kortetəŋ 6:7b.

Toose: *Pepeŋ kayə are la bə ji kaa kə aye kəkabi giidə kuli naareŋa, paapa kaa kə ke gəbaŋ ada ba. Amen!*

Hi bə soopeŋ

Liki 15.11-32

Q 3, 6

AYTE BƏ VƏƏGI BƏ GIIDUŋ GIIDƏ KULIŋA

Deme bə baymele kə kormə hulum (11-16). Ku kumti toŋ vede haa kaa kə kuli gə minti vaŋ dər kel kəmtəŋa ablaw. Kormə hulum bə ku kaw mantəŋ minti bar tó ayə bege kə tó bə minti tó sə humi a gubli duŋ la wəra a tó fadi. A diki nuutuŋa, wə neke mán bə ji karman bə minti giidu bəlu. Kəya wə koorəŋ a bese bege toŋ wəra nuutu anə hāy fadi daana wə gaŋ kusru wəra də caaca anə taltal. Tay awaŋ kəyaŋ, wə əsəŋ bə ji joŋre bə minti hulum bə Zuwif i juunu hōy ba anə cek iŋ (v.13-16). He bə cəŋ, bele bə kusukiŋ daana dər gəənu bə ɲeme haa ɲeme bə baymeleŋ. Wə fəlaŋ laawe ablaw gud kel teŋa (Galatiŋ 6.7). Kəmar kaalay, aŋ amə kusrəŋ la ku golde bə karman bə minti aŋ məntu «bidiŋ».

Beleŋ aye vəəgi bə giidu (v.17-24). Kormə hulum asaŋ kusru minti tó jəŋ baymele, kəya wə dəkəŋ minti tó kole kerkə tó a baymele kə toŋ (v.17). Wə dəkəŋ bə yaake kel té gə minti gəənu gafgəlay cawaŋ wəra, bə hare sar buru bə gaa-ge marva, də hare bə kusruŋ adawra gəm (v.18-21). Ana buru da dāw ha'aŋ, toŋ bə məwa bə daw irku du də waale daana bə haw cuuru apəya (v.22-23). Kel kə bayməlaŋ koləŋ kel kə aye piŋiŋ: anə kole bə kirku a baymeleŋ, bele boblo, vəəgi bə giiduŋ daana waaleŋ.

Giidim bæ dāmam cæərə kumsum gam bæ gaw kela cuuru (v.25-52). Kormə hulum naayaw beskeŋ doŋ ãã bæ tepe də kaa kaayan bæ ji kədwəya ba. Wə minti bar tó jəŋ karman pisi bæ toŋ ana' hōy a tó ba (v.29). Wə əsəŋ mán haa bæ ɲarte kela təwa'-təwa', kəya giidu dāmnu cæərə siinuŋa. Wə minti wə haa hulum bæ minti ɓalkan beŋe kə bar teŋ wəraŋ (v.30). Ku tərməyu wəra də dəsə-dose də agonogi səm moŋ, a kulnu hulum bæ ji suuse cæərə karmana ba, bæ ge buru daana siinu də kel gəm. Giidə hulum jəne bæ dāmu cæərə kumsuŋ, wə ase vəəgi bæ giiduŋ daana waale bæ gəəzi-gəəzi ba (v.32). Aanaaŋa aye bæ vəəgi bæ giiduŋ a kumsum haa səbaki də minti bidi hulum wəraŋ.

Dikiŋ: *Aŋ giidə kuli nəətiŋa haa agal məntə mo: Agal kə bar kəmarə mo, kə pur bæ rayte beŋe nuutuŋa wəra anə hāy mo, kə pur beskeŋa mo?*

Hi bæ waadeŋ

Gudul 128

Q 7

GE BƏ PISI KƏ PEPEŊ CƏƏRƏ KULI BƏ MINTI KAŊ VƏƏNUŊ

Kayə kusrum la kəya Pepeŋ kəyam yaŋ! Sərdə kaa kə kuli kəman diki minti yə fele pisi kə Pepeŋ gud bæ minti yə də hel (aseŋ, ji bæ kar pəsəŋ) daana gud zugi diŋ (dikiŋ, deŋ daana to'osiŋ). Yə diki gəm minti pisi kə Pepeŋ vede wəra də fele bæ kar giidə kuliŋa. Giidə kuli kə kaa kə doo-deŋaŋ, pisi kə Pepeŋ bi haa gud jaa kə bərdə kuliŋa de Pep

bə bay teweŋa. Wə gaw paapa cəərə joŋre nuutu daana holoŋ du tewa' ba, wə gaw cəərə kuli nuutuŋa kedə'i.

Pisi kə Pepeŋ fele haa gud deŋa daana neŋ. Hulum jəəne də tay də pisi kə Pepeŋ cəərə gə girduŋa, wə doo la gud Barkaŋa (Joŋre 16:31), wə jəw walka du la gəm (v.1, 4). Haa mele bə gud neŋ (Gudul 111.10). Aseŋ, begeŋ daana məyaŋ gə deŋe kumsiŋ fele haa guudu gəm (Kəkamnaŋ bə ajew 3.9-13).

Ji bə kese də Yaaweŋ, soke gud bərdə kuli bə doo-deŋ bə də a kəkəy kə Barkaŋa, bə də gud ku gili nuutuŋa kir minti kar gə minti wə jəy kedə' doo kuy la wəra pəsəŋ (Zosuwe 1.9). Kəya joŋre nuutuŋ ji də fele guudu, kuli nuutuŋ ji də waale: Muruŋ we ablaw bə atəələləmaŋ ana', kərmuyun ji də səbaki daana yə dere hor bə gəm.

Tewe bə cəərə kel. Pisi kə Pepeŋ bi cəərə kuliŋa haa gud humi bə kosəŋ kə huluma (Doge 28.1). Wə bi haa paapa gud fənaŋ kə hulum giidə kuliŋa mənə' bay cuuru ba, səma kə kaa kaayaŋ kedə'. Wə haa aye kə Pep bə minti aye kəkəbi də minti kaa kə seŋkaŋ neke bə aya baŋ (Zaŋ 14.27).

Dikiŋ. *Aŋ sokdə kel gə minti Pepeŋ waataŋ minti tó əyəy a əŋ la (Doge 28.1-14).*

Hi bə wiidiw

I Samyel 2.22-36

Q 3, 7

JOŇRE KƏ BƏRDƏ KULIŇ

Anj fəlaŇ hate muntu a kel kə dayday kə EliŇa də kərməyuj mo? Jəne minti ceme bə təbay cəərə baymelaŇa paapa bə ji baŇ, kəya gəəli boblo co'e (daana wə gole dər kaŇa damdi karman bə raawə-raawe ana'i). Ta' kənaŇ, haa me kə EliŇ də kərməyuj baŇi Hofni daana Pinhasi (1Sam. 4.11, 18) daana minti kuli kə EliŇ anə halla kedə' haraŇ wəra adoro anə taltal paapa kir keye baŇ (v.36).

Diki kə EliŇ haŇ kə hulum bə minti boome də kuli nuutuŇ ana'i.

1) Karman bə minti kərməyuj jəw paapa də duru ba.
Wə əskəŇ haa ku kaa kaayaŇa minti kərməyuj jəəti kel kə bayməlaŇ. Wə haa gom də bərdə kuli kəman bə minti wəra bə gole cəərə joŇre bə minti tó də kusru bə jəwa təwa'i. Karman bə minti ji giidə kuli nuutuŇa paapa də duru ba. Kel kə dəme kə ablaw haa minti kel gə minti kərməyuj diki paapa də duru ba, də neetəŇ bə gud PepeŇ paapa də duru bə gəm.

2) Wə ji karman bə hay kuy wəra cəərə kel neetəŇ ba.
Eli caŇ awəy də kərmuyuj haa də durdu sāāyaŇ (v.33), ana a kir minti wə wəətəy kel wəra anə pasyaki pasyaki minti yə yaakə baymele neetəŇ la wəra. Wə gəyaŇ wəra ku joŇre nuutuŇa dəwmay, jəne paapa wə coŇoŇ guudu ba, dəwmay hel taŇ fəlaŇ kəəsu bə moŇ...

3) Wə yaakaŋ kel teŋ nuutu bə de ajewa. Kel kə Eli gə minti cuuru dempa a ji a baymele kə kərməyuŋa baŋ jəŋ saksaki a dədərgə du caw səm moŋ, yə kulnu wəra də nalnal tiinə kərməyuŋa. Yə kolon kaa kə ɲələ-ɲele ablaw. «... *karmə Eliŋ əskəŋ ku biriy ba. Gud maa mo, Yaawe a wəra bə faa-fe cəərə kela minti tó əwəy wəra.* » (v.25b) Kel teŋ kəya raawaŋ cəərə Pepeŋ kas minti yə jəətəŋ baymele máŋ nuutu anə re'i-re'i fađiŋ. Kəya wə minti tó əwəy wəra.

Aŋ dayna haa kamnə kəmar məntəŋ mo, dawba aŋ bele minti aŋ jəə la sar kamnə kəmar məntəŋ mo? Haa bar kəmar bə minti cuuru ji a baymele kə kərməyuŋa ba daana wə bə maŋə-meŋə mo? Jəəne paapa naayaw bə duru də teŋə-teŋə daana wəra bə əsə-isi ɲeŋ cəərə kuli nuutuŋa mo?

Toose: *Barkaŋ, kayə kəmnə də kuliŋ la kedə' bə hate kərməyiŋa bə humi kosonja cəərə kel nəmtiŋa, cəərə kel neeteŋa gəm. Amen!*

Hi bə kənkiŋ

Ku kumti 31.10-31

Q 3, 7

**KARMAN BƏ MINTI PEPEŊ A BƏLAŊ JƏW BƏ
MINTI WƏ JƏŊ HƏLGƏŊ**

Áŋ neke bə ɲamte kar pəsəŋ hori gə minti kole həlgəŋ wəra həlgə pəsəŋ. Həlgə məntə-məntə neke bə diki bə ji sar kel teŋ minti ku joŋre kə taŋ bə nərdə kuliŋ daana nə kəmar koŋcoŋ ana' doo ku la wəra a kudunja dayna, ajew na gəm.

1) Gedraŋ mele diki du cæərə gud bæ minti a jəw pisiŋ suru (v.11-12). Aŋ ji gud kaŋkar nəətiŋ haa naanaanə mo? Aŋ nuutu bæ jiy kese di mo?

2) A wəra anə kaŋkaŋ daana də dəsə-döse də beleŋ bæ ji gud gə gerda (v.13-15, 27). Aŋ amə kusrəŋ la ku kosloma, ŋorme bæ kuŋ, də giidəŋ gə yakte hərdək-hərdəkiŋ a kəkəy bæ jəəti joŋre nəəti bæ ataayaŋa!

3) A ji gidiirə kar gə minti a fele kan guudiŋ, kar teŋ ji kə gə gerdaŋ (v.16-19, 24). A haa həlgə də dōke pəsəŋ!

4) Kaasa aye a kaa gə minti karman neete paapaŋ (v.20). A haa həlgə də ase caadə kaa kə caacaŋ. A aye a kaa gə minti kir fele keyeŋ daana a Pepeŋ!

5) Kar jəəne nuutu helna gəəli dāwmay, a ji walka ba (v.21, 25). A ji joŋre ablaw daana a mele diki də cæərə Pepeŋa!

6) Kaŋ ji kese də gedraŋ (v.23). Hulum koŋkor bæ minti kaŋ jəw kese duŋ daana yə tukdu leglegiŋ, paapa bay cuuru ba. Həlgəŋ yaŋ də laḅə-leḅe duru da, də haa-he joŋre naataŋ kaasa bæ kəyu wəra anə kaŋkaŋ (Mele bæ gud koŋ 2.18)!

7) Joŋre naataŋ haa bæ deŋe kumsu pisi-pisiŋ (v.22). Bədoona ana, aŋ kir ji anə kedə'-kedə' bæ tope ku joŋre nāŋ wəra pisi!

8) A həlgə də naa-neŋ (v.26). A də nakə-neke bæ hate a kaŋ haa ji bæ giidu pəsəŋ.

9) Anə gedraŋ də karməyaŋ tokda leg-legi (v.28-29). Aŋ kaa kaŋkar, aŋ nuutu bæ ase pisi bæ minti nərdə kuli nəətiŋ bæ jəwa mo? Aŋ nuutu bæ tokda guudu mo?

10) A ji walka də Yaawen (v.30). Kar gə minti ən əŋkənəy gilaŋ kede', a jəy haa gud kel teŋa daw!

Bar kəkəy. «... *kaŋ jəŋ ne wəra gil, joŋre naataŋ gay bə tokda.* » (v.31b) « *Mindi fele həlgə də samsam mo? A dəŋaŋ kar pəsəŋ wəra.* » (v.10)

Hi bə seedaŋ

1 Timote 3.1-12

Q 4, 7

HULUM BƏ DOO-DE BƏ TIINƏ KAŋ DAANA KULI NUUTUŋ

Timote a jəŋ bə ji joŋre nuutuŋa haa Efesiŋ, vil də minti kaŋ jəteŋ piwpiw ada ablaw. Gud kel teŋa ta, Pol haraŋ bə tupuy bəlam də kela cəərə kəkəy bə minti Pepeŋ gənu cəərə kel kə kuliŋa : hulum koŋkor də həlgəŋ ve kuli neeteŋ, yə həmu yaŋ haa bə fele kəmar koncoŋ. Hulum bə doo-de bə tiinə kaŋ kir ji hulum bə ge dər kaŋ a kela, bə le gədəwaŋ ciiri dər hate nuutuŋa daana a de du. Wə de āā gud kel gə gulgula ba damdi anə piwpiw, markete, humti bə kəram dawba teke bə kaŋkar gə ablaw, bidin, kar gaalaŋ gaalaŋ ada gəm.

De də hulum bə doo-deŋ haa karman bə mənə', jəone nuutu adəwaldə kaŋa dawmay wə bay cuuru mənəŋ. Tiilim nuutuŋ haa ko bə ajew bə minti wə ji joŋreŋ də aye bə minti Pepeŋ əynu duŋ. Haa ko bə minti kaŋ ase wəra ada minti gəəzi wə hulum pisi daana wə bə nakə-nekeŋ. Haa ko bə minti wə ada caw a kəkəy duŋa daana wə ji kar pəsəŋ damdi hulum bə joŋre beti ana'i. Wə hare bə fele səbaki də ji joŋre kə Pepeŋa haa ada gəm.

Jonreŋ paapa ko bə ɲoye minti kaŋ a ase kel gə giidə kuli nəətiŋ baŋ ba. Kuliŋ paapa ko bə minti hulum bi a ge waŋ nuutu də jonre kə Pepeŋ ada did lami ba.

Giliŋ haa kəkəy bə dāmpə hulum, aŋ a kir isi cuuru gagraŋ də neŋ, beŋ daana miŋ. Ji duŋ paapa bay gəəli ba cəərə kumsuma, dāwba cəərə kusuma tokiŋ. Kəmar koncoŋ gə nakə-neke bə ɲeme karman bə minti yə bele jəw nuutu, səma yə bə fele pisi də giliŋ yaŋ ajew na.

Dikiŋ : *kaa gə minti giidə kuli neeteŋa ji kel pəsəŋ kir minti kaŋ asə la sar teŋ, ji haa agal də jonre pisi-pisi faɖi.*
